

U nastavku predavljanja novoizašle knjige "BIBLIOGRAFIJA" časopisa "KRMIVA" u povodu 40. godišnjice izlaženja (1959. do 1998. godine) objavljujemo izlaganje koje ja imao glavni i odgovorni urednik časopisa "KRMIVA" te jedan od autora spomenute knjige. To je izlaganje zanimljivo iz razloga što je dat kratki pregled nastajanja Industrije stočne hrane u nas, osvrće se na stručnjake koji su bili pratnja i teoretska potka u razvoju te industrijske grane. Spomenute su ustanove, organizacije, poduzeća i pojedinci koji su svoje znanje prenosili stručnjacima koji nisu bili dovoljno obučeni za takav vid proizvodnje stočne hrane koji je za većinu bio nepoznanica te hranjenje životinja na novi, industrijski, način koji se tada počeo razvijati i širiti ne samo u nas nego i u cijelom svijetu.

Uredništvo

Štovane kolegice i kolege, cijenjeni gosti!

Već prvih godina izlaženja časopisa "KRMIVA" tiskana su dva priloga s navodima prof. dr. K. Stöckmanna (1963, 5, 7, 164 pod brojem 2/12 u "BIBLIOGRAFIJI") koji navodi da proizvodnji i razvitku industrijske stočne hrane tj. krmnih smjesa, treba dati slično značenje za hranidbu domaćih životinja, kao što ga imaju Liebigove spoznaje o umjetnom gnojivu za ishranu bilja. Zato treba zakonu o minimumu dati puno značenje u hranidbi stoke, kao i gnojidbi usjeva. Kao što je visina žetve ovisna o onome hranivu koje se nalazi u minimumu, tako je isto i uspjeh hranidbe i tova ovisan o onome krmivu koje se nalazi u minimumu, tj. kojega relativno najviše manjka. Tu dolaze najviše u obzir mikroelementi i vitamini (biogene tvari). Prof. dr. Hanau iz Göttingena (1963, 5, 9, 186. pod brojem 3/408 u "BIBLIOGRAFIJI") naglašava da u primjeni krmnih smjesa u hranidbi životinja leži veliko značenje radi toga što je time dana mogućnost dovođenja znanstvenih saznanja neposredno u gospodarsko dvorište. Industrija krmnih smjesa ispunjava dodijeljenu joj zadaću, jer optimalno osigurava hranidbu stoke i peradi. Krmne smjese u svome sastavu dolaze na tržište pod stalnim nadzorom, trajnim znanstvenim istraživanjima i u suradnji humane i veterinarske

medicine, i to nakon razjašnjenja svih sumnji i nejasnoća.

Zahvaljujući tim i takvim saznanjima osnovan je časopis "KRMIVA" koji je izlazio kao mjesečnik od 1959. godine. On se tiskao kao pratilac tek osnivane industrije stočne hrane, kojoj je manjkalo teoretskih i praktičnih iskustava i saznanja poglavito na polju Intenzivnog stočarstva i peradarstva!

Prva tvornica stočne hrane izgrađena je i počela je svojim radom 1946. godine u Zagrebu pod nazivom "KRMA" koja je kasnije 1948. godine premještena nešto istočnije od tadašnje lokacije u Heinzelovoj ulici u Donje Svetice pod imenom "KOPČIĆ" gdje je radila do 1957. godine kao jedini specijalizirani pogon za proizvodnju stočne hrane u zemlji. Prvi tehnolog te tvornice bio je veterinar Martinčić kojega je naslijedila dipl. ing. Tajana Mejovšek, kasnije prof. dr. Tajana Crnojević (Černy) profesorica na Zavodu za hranidbu domaćih životinja Sveučilišta u Zagrebu. Prvi tehnički direktor bio je dipl. ing. Martin Weigand kojega je u 1955. godini naslijedio dr. ing. Viktor Štoter, kasniji direktor tvornice stočne hrane "Sljeme" u Sesvetama u blizini Zagreba.

Razvitku i rastu industrije stočne hrane pomagao je i bio je stalna pratilja rad znanstvenih institucija a posebno Zavoda za hranidbu domaćih životinja na Poljoprivrednim i Veterinarskom fakul-

tetu u zemlji koji su svojim radom doprinosili unapređenju proizvodnje na stočarskim i peradarskim gospodarstvima jer je brzi razvitak industrije stočne hrane tražio odgovarajuću izobrazbu stručnih kadrova, a isto tako i brze i konkretne odgovore na mnogobrojna pitanja koja su se pojavljivala u svezi s izgradnjom novih postrojenja, pripremu i skladištenje stočne hrane kao i njihove primjene u rastućem industrijskom stočarstvu i peradarstvu i korištenja proizvodnih učinaka u hranidbi životinja. Sva praktična i laboratorijska istraživanja sa stočnom hranom i načina hranidbe pojedinih vrsta i kategorija životinja krmnim smjesama rješavana su u laboratorijima i u pokusnim objektima tih institucija odnosno uz svesrdnu pomoć postavljanja i provođenja pokusa stručnjaka tih institucija. To je sve vodilo do osnivanja časopisa "KRMIVA" kao pratioca razvitka industrije stočne hrane koja je bila u punom zamahu diljem cijele zemlje. Časopis je bio osnovan da bi svojim znanstvenim i stručnim sadržajem pomagao stručnjacima koji se bave problemima stočne hrane i hranidbe životinja. Na taj se je način željelo na jednom mjestu predstaviti sve rezultate vlastitih istraživanja kao i iskustva stečena na tom polju prikazima knjiga, raznih časopisa iz područja proizvodnje i upotrebe stočne hrane kao i podacima o kretanju cijena sirovina i njihove raspoloživosti i njihovoj kakvoći u svijetu i u zemlji. U njemu je u razdoblju od 1959. godine (godina početka izlaska) u tijeku 40 godina postojanja objavljeno 1711 znanstvenih i stručnih članaka, dopunjen je s 1859 aktualnih informacija o dostignućima drugih zemalja, gotovo iz cijelog svijeta, čime je čitaocima omogućeno praćenje kretanja proizvodnje i prerade stočne hrane i promjena cijena sirovina na europskom i svjetskom tržištu, te 2698 skraćenih sadržaja značajnih znanstvenih i stručnih članaka objavljenih u znanstvenim i stručnim časopisima diljem svijeta, kao i prikaza novih knjiga iz područja hranidbe životinja date su brze i učinkovite obavijesti o problemima hranidbe životinja hranjenih krmnim smjesama. U osmišljavanju sadržaja časopisa imali su važnu ulogu osnivači i utemeljitelji časopisa profesori dr. Ivan Šmalcelj i dr. Dragan Ilačić, redoviti profesori Poljoprivrednog i Veterinarskog fakulteta u Zagrebu i u

Sarajevu, dipl. ing. Ante Makar iz Slavenskog Broda, dipl. ing. Nenad Mijatović iz Zagreba, dipl. ing. Martin Weigand iz Zagreba, prof. dr. Branko Horvat s Agronomskog fakulteta u Zagrebu, dr. Rudo Vukina iz Agrokombinata Zagreb u Zagrebu, dr. vet. med. Franjo Svetličić - direktor Serum zavoda Kalinovica, prof. dr. Karl Salobir iz Ljubljane, prof. dr. Slobodan Živković iz Novog Sada, prof. dr. Ivan Balzer, dr. ing. Ivan Štoter, dipl. ing. Stjepan Sobota iz Zagreba, prof. dr. Damjan Zeremski iz Zemuna, profesori dr. Mirko Finđrik i dr. Marijan Kalivoda iz Veterinarskog fakulteta u Zagrebu, prof. dr. Mijo Nuskern s Poljoprivrednog fakulteta u Osijeku, dr. vet. med. Tomislav Vuić iz Zagreba. Njima su se kasnije priključili dipl. ing. Petar Delić iz Zagreba, dr. Cvjeta Vincek i dr. Marcel Stričić iz Zagreba, prof. dr. Josip Brčić i prof. dr. Zvonko Katić s Agronomskog fakulteta u Zagrebu, prof. dr. sc. Dr. h. c. Gordana Kralik, rektor Sveučilišta Josip Juraj Strossmayer, redoviti profesor na Poljoprivrednom fakultetu u Osijeku, prof. dr. Zdenko Steiner s Poljoprivrednog fakulteta u Osijeku, prof. dr. Jordan Šokarovski iz Skopja, profesori dr. Tajana i dr. Zdravko Crnojević (Černy) s Poljoprivrednog fakulteta u Zagrebu, prof. dr. Hrvoje Zlatić s Poljoprivrednog fakulteta u Zagrebu, dr. Branko Uhlik iz Zagreba, dipl. ing. Tomo Osmak iz Zagreba, dipl. ing. Lazar Marić iz "Poljoprerade" u Zagrebu, dr. Ilija Delić iz Novog Sada, dr. Jože Rac iz Zagreba, dr. Miroslava Munk iz Zagreba, dr. Stjepan Topolko iz Zagreba, prof. dr. Jasna Stekar iz Ljubljane, mr. Justina Bratko iz Varaždina, mr. Vera Matošić-Čajavec iz Zagreba, dipl. ing. Franjo Šamanić i dipl. ing. Boško Kravar iz Zagreba. Posebno treba istaći stalnu i plodnu suradnju naših suradnika iz Poljske prof. dr. Dorota Jamroz iz Wroclawa i dr. sc. Josef Kolodziej iz Warszawe. Svima njima neizmjerena hvala za uloženi trud, nesebično pomaganje u osnutku i kontinuirano objavljivanje časopisa "KRMIVA". Svi su oni dali svoj neprocjenjiv doprinos u objavljenim člancima u rasvjetljavanju problematike hranidbe životinja i rješavanja tehničkih problema izgradnje tvornica stočne hrane koji bi se teško svladavali bez teoretske osnove i podrške koju je pružao časopis "KRMIVA" a koji će i ubuduće donositi nova

saznanja o hranidbi životinja te najnovijim tehničkim i tehnološkim rješenjima izgradnje najsuvremenijih pogona proizvodnje stočne hrane.

U tijeku 40 godina izlaženja časopis je tiskan na oko 15.000 stranica odnosno 375 stranica godišnje. Broj autora koji su objavili svoje članke, sami ili u suradnji, odnosno priloga bio je 1213 koji su navedeni abecednim redom s popisom objavljenih priloga ili članaka za svakog autora posebno.

"BIBLIOGRAFIJU" su sabrali i uredili znanstveni svjetnik dr. sc. Franjo Dumanovski i dipl. ing. Zdenko Milas. Sadrži 544 stranice, tvrdo je uvezana, veličine 21x28 cm u nakladi Hrvatskog agronomskog društva iz Zagreba, tisak je s uspjehom obavio "Grafo 900" iz Zagreba pod ravnanjem gosp. Berislava Jadra.

Svim stručnjacima, naprijed spomenutim, od sveg srca najljepša hvala za njihov trud koji su nesebično uložili u stvaranju i održavanju časopisa "KRMIVA" koji evo neprekidno izlazi punih 40 godina. Da nije bilo početnog entuzijazma svih stručnjaka raznih specijalnosti ne bi bilo ni časopisa koji se s pravom može svrstati u red takvih vanjskih časopisa kao što su "Kraft-futter" iz Njemačke ili "Feedstuffs" iz SAD-a, naravno prilagođen potrebama i mogućnostima naših realnosti. Zahvaljujući svim uzvanicima kojih je nazočno oko loo sudionika s ponosom treba istaći nazočnost sudionika iz cijele države Hrvatske kao i gostiju susjednih nam zemalja Slovenije i Bosne i Hercegovine uz telefonske čestitke iz Makedonije, Mađarske, Poljske i Češke. Ovaj skup je pokazao veliku zaiteresiranost ovom problematikom koja je predmet sadržaja časopisa. Isto tako važno je da su se na skupu sastale sve generacije koje su stvarale, koje nastavljaju i koje će nastaviti započeti rad izgradnje Tvornica stočne hrane i proizvodnje krmnih smjesa. Na mladima je da nastave graditi i usavršavati industriju stočne hrane, raditi na usavršavanju stručnjaka-specijalista u industriji stočne hrane i suvremenog stočarstva i peradarstva temeljenim na najnovijim saznanjima i dostignućima znanosti i prakse.

Šezdesetih godina prošlog stoljeća započela je proizvodnja dodataka stočnoj hrani - premiksa -

pod nazivom VAM (Vitamins - Antibiotici -Minerali) koje su počeli i dugo sami proizvodili u zemlji u Serum zavod - Kalinovica pokraj Zagreba. Već u tijeku 1964. godine proizvedeno je oko 54 tone dodataka stočnoj hrani pod nazivom Koštan i Vitosan. Nešto kasnije započinje proizvodnja dodataka stočnoj hrani pod nazivom NUK (Nisko-Učestvujuća-Krmiva) s tim da su se već 1968. godine proizvodili i premiksi pod nazivom agro-premiksi koji su miješani u tvornici stočne hrane u Novim Dvorima pokraj Zaprešića, a kasnije u tvornici stočne hrane u Hrvatskom Leskovcu u blizini Zagreba u vlasništvu Agrokombinata Zagreb kasnije Poljoprerađa Zagreb. Prije početka proizvodnje premiksa VAM-ova u Serum zavod Kalinovica ti su se pripravci uvozili, pretežno iz Italije, pod nazivom "Nucleo".

Nagli razvoj industrije stočne hrane ne samo da je pratio svojim sadržajem časopis "KRMIVA" nego je manjak potrebnog kadra u tvornicama stočne hrane rješavan tečajevima za pojedina zvanja u tvornicama - kao što su mlinari, skladištari, rukovodioci proizvodnje i održavanja. Nutritionisti i tehnolozi proizvodnje krmnih smjesa nisu samo stjecali znanja o proizvodnji stočne hrane nego su i izučavali i potrebna znanja iz hranidbe životinja nužnih na poljoprivrednim dobrima specijaliziranim za pojedine grane stočarstva (svinjogojstvo i govedarstvo) ili peradarstvo (kokoši lake i teške pasmine, tov brojlera, purani, patke). Kako su se takve farme tek počele osnivati, usavršavanje tog kadra vršeno je putem poslijediplomskog studija kojega su organizirali zajedno Agronomski i Veterinarski fakultet u Zagrebu. Takav način usavršavanja traje sve do današnjih dana. Časopis "KRMIVA" uz svestranu pomoć fakulteta poljoprivrede i veterine svojim poslijediplomskim studijem stvorio je kadar zavidne stručne razine. Na spomenutim fakultetima ne samo da je vršeno podučavanje i usavršavanje stručnog kadra iz kojeg je izrastao ne mali broj vrsnih stručnjaka i znanstvenika, organizirano je i praćenje analize kakvoće sirovina i gotovih proizvoda putem svojih laboratorija, kemijskih, mikrobioloških, radioloških te bioloških testova na pokusnim objektima. Saznanja stečena u njima bila su objelodanjivana svima zainteresiranima u časopisu "KRMIVA".

Ova knjiga svoje tiskanje treba zahvaliti svim sponzorima i podupirateljima kojih je ne mali broj. To govori, usprkos teških materijalnih mogućnosti, o razumijevanju i podupiranju izlaženja i tiskanja ne samo časopisa koji sada izlazi kao dvobroj, nego i ove "BIBLIOGRAFIJE" kao krune 40 godišnjeg rada svih spomenutih autora, sponzora, podupiratelja sa svojim promičbenim porukama u knjizi a i u redovitom praćenju izlaženja časopisa već od početka pa sve do današnjih dana. Zahvaliti treba i tehničkom osoblju koje se trudilo oko uređivanja i opreme časopisa. Tu posebno treba spomenuti dugogodišnju tehničku urednicu gospođu Maju Ljubanović koja je usprkos svojoj bolesti uvijek zdušno pomagala, uvijek nasmiješena pomagala u rješavanju nadolazećih problema. Zahvalnost i priznanje treba odati na uloženom trudu, za objavu "BIBLIOGRAFIJE", svim suradnicima: tajniku društva dipl. ing. Zdenku Milasu, tehničkom uredniku dipl. ing. Ivanu Marohniću, lektorici gospođi prof. Margareti Volarić za njezine vrsne prijevode na engleski jezik i lekture, administratorici dipl. ing. Željki Kljak-Balun, predsjedniku izdavačke djelatnosti Hrvatskog agronomskog društva prof. dr. Ivo Miljković i grafičkoj opremi "Grafo 900" gospodinu Berislavu Jadro. Bez njihove suradnje teško bi bilo osmisliti i ostvariti ovu "BIBLIOGRAFIJU".

Izražavam svoju zahvalnost svojoj najužoj rodbini: supruzi Gražini, djeci Oli, Ninoslavu i Tomislavu, unucima Krešimiru, Sunčici i Franji, mojim sestrama Angelini i Sofiji i bratu Vladi. Svi su oni bili uskraćeni moje nazočnosti - razgovora i igre. Hvala im!

Na kraju treba zahvaliti gospodinu dipl. ing. Franji Šamaniću za dobrohotno ustupanje cjelokupno uvezanih godišta časopisa od 1959. do 1991. godine koja su bila u posjedu Poslovne zajednice industrije stočne hrane, Zagreb, Gundu-

liceva 45. Sva ta godišta pohranjena su u Središnjoj knjižnici Hrvatskog agronomskog društva u Zagrebu, Berislavićeva 6/1 na raspolaganje i upotrebu svima zainteresiranim.

Zahvaljujemo i organizatorima tradicionalnog međunarodnog savjetovanja iz područja hranidbe životinja i tehnologije proizvodnje krmnih smjesa kojega održava svake godine u Opatiji Grupacija industrije stočne hrane pri Hrvatskoj gospodarskoj komori Sektor za poljoprivredu, prehrambenu industriju i šumarstvo Republike Hrvatske na čelu s dipl. ing. Slavkom Lulićem i tajnikom Zorislavom Weigandom. Tim se savjetovanjima postižu dva osnovna cilja: upoznavanje sudionika u radu industrije stočne hrane i tehnologa na farmama peradi, svinja ili preživača saznavajući najnovija dostignuća iz tehnologije i izrade krmnih smjesa kao i načina i postupka u hranjenju životinja. Isto tako upoznaju se s najnovijim tendencijama izrade krmnih smjesa i njihove upotrebe. Obzirom da je to Savjetovanje međunarodnog značenja sudionici su upoznati s dostignućima i problemima u pojedinih zemljama i propisima važećim u njihovim državama kako bi se mogli prilagoditi zahtjevima tržišta. Savjetovanja su značajan izvor članaka koji se tiskaju u "KRMIVIMA" poslije održanog skupa na hrvatskom ili engleskom jeziku s obvezatnim sažecima na hrvatskom i engleskom jeziku. Časopis se razmjenjuje s mnogim knjižnicama u svijetu, a praćen je i referiran u uglednim svjetskim časopisima kao što su Nutrition Abstract and Review (CAB International), Agricola, Referatnyi Zhurnal, World translations index, Krminarstvi, Pasze Przemyslowe i Veterinarstvo.

Glavni i odgovorni urednik
Znanstveni savjetnik
dr. sc. Franjo Dumanovski